

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมือง สำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ THE DEVELOPMENT OF CURRICULUM TO ENHANCE CITIZENSHIP FOR THAI YOUTH FOCUS ON RESPONSIBILITY

กนกวรรณ อุ่นใจ¹, วาริรัตน์ แก้วอุไร², ปกรณ์ ประจันบาน³, ปุฟ้า เสวกพันธ์⁴
Kanokwan Unjai¹, Wareerat Kaewuria², Pakorn Prachanban³, Pufa Sawagpun⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ในด้านการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม การพัฒนาหลักสูตร เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบและกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปใช้ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2556 จำนวน 21 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม 5 ขั้นตอน และขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตรโดยประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรโดยผู้เรียนและหุ้นส่วนชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตร ในด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง พบว่า ชุมชนต้องการให้ชุมชนสงบเรียบร้อย คนในชุมชนเป็นคนดี ต้องการพัฒนาให้ชุมชนเจริญขึ้น ความเป็นพลเมืองที่มีรับผิดชอบ ประกอบด้วย ความรับผิดชอบส่วนบุคคลและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และพบแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูงรูปแบบหนึ่งคือการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมโดยเชื่อมโยงกับหลักสูตรในระบบและการสอนในชั้นเรียน กระบวนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมีองค์ประกอบ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 2 การวางแผน ขั้นที่ 3 การกระทำ ขั้นที่ 4 การสะท้อน ขั้นที่ 5 การแสดงผลและการเผยแพร่

2. หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ มี 8 องค์ประกอบ คือ 1) ความเป็นมาและหลักการ 2) จุดมุ่งหมาย 3) โครงสร้างหลักสูตร 4) รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา 5) เนื้อหาสาระ 6) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม 7) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 8) การวัดและประเมินผล และผลการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า องค์ประกอบหลักสูตรมีความเหมาะสมและมีความสอดคล้องภายในอยู่ในระดับมาก นำหลักสูตรไปศึกษานำร่องโดยทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มเล็ก พบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ สถานการณ์จริง

¹ นิสิตระดับการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Ph.D. Candidate in Curriculum and Instruction, Department of Education, Faculty of Education, Naresuan University,
E-mail: koi20504@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Associate Professor Dr., Department of Education, Faculty of Education, Naresuan University,
E-mail: wareerat@nu.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Associate Professor Dr., Department of Education, Faculty of Education, Naresuan University,
E-mail: pakornp@nu.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร,
Assistant Professor Dr., Department of Education, Faculty of Education, Naresuan University, E-mail: pufas@nu.ac.th

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า

3.1 นักเรียนมีความเป็นพลเมือง หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 3.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จากการสะท้อนการเรียนรู้โดยการประเมินตนเอง หลังการบริการในชุมชน โดยเชื่อมโยงกับความเป็นพลเมือง ผลการประเมินเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของความพลเมืองที่มีความรับผิดชอบทั้งความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น

4. ผลการประเมินหลักสูตร พบว่า

4.1 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก

4.2 ทัศนส่วนชุมชนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่แสดงถึงความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อหลักสูตร จากการที่ผู้เรียนสะท้อนความคิดเห็นความรู้สึกจากประสบการณ์การบริการด้วยการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรโดยมีความคิดและความรู้สึกเชิงบวก

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร/ ความเป็นพลเมือง/ การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม/ เยาวชน

Abstract

This research aimed at developing a curriculum to enhance citizenship for Thai Youth focus on responsibility. This study was conducted through research and development methodology. There were four steps in curriculum development process. Step 1 Studying basic information of the education for citizenship, service-learning, curriculum development. Step 2 Constructing a curriculum and verifying curriculum with the concurrence of the experts in education and curriculum. Step 3 Implementing the curriculum with the sample group of 21 student form upper secondary school level, studying in 2014 at Maechaem School, Maechaem District, Chiang Mai Province which was selected by purposive sampling. Step 4 Evaluating the students' and community partners' satisfaction towards the curriculum. The results can be summarized as follows.

1. The basic information for citizenship education was found that the community like to make a community order, people in the community are good people, community development needs to grow, the characteristics of a citizenship comprised 2 aspects; personal responsibility and responsibility to others. The five steps of service-learning; the first is 'investigation', the second is 'planning', the third is 'action', the fourth is 'reflection' and the last is 'demonstration/celebration'.

2. The curriculum to enhance citizenship for Thai Youth on responsibility comprises of 8 elements, including rationale, objectives, structure, activities types, contents, learning process based on the five steps of Service-Learning, learning materials and learning resources, learning assessment. The instruction was applied by using five steps of the academic service-learning. The curriculum and supplementary documents were appropriate at high level.

3. The implementation of the curriculum was found that; 3.1) students' citizenship score was 4.07, higher than 3.50 which was criterion score and with statistical significant at

the level of .05, 3.2) qualitative data related to students' change from the self-reflection offer service learning could present the student's self-responsibility and responsibility to other.

4. The satisfaction of students and community partners who participated in the implementation was found that; 4.1) students' satisfaction to developed curriculum was at the high level. 4.2) the community partners' satisfaction to developed curriculum was at the high level, 4.3) the effect of qualitative data reflect to students' satisfaction to developed curriculum at the positive thinking and feelings.

Keywords: Curriculum Development/ Citizenship/ Service-Learning/ Youth

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นยุคที่ประเทศต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากหลายด้านเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เกิดขึ้นทั่วโลกโดยปัจจัยสำคัญที่เป็นทั้งตัวรองรับและเงื่อนไขผลักดันความก้าวหน้า คือ พลเมืองของประเทศ หากประเทศใดมีพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประเทศนั้นย่อมมีศักยภาพที่จะแข่งขันกับประเทศอื่นอย่างเข้มแข็งและพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นพลเมืองที่ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมการมีอิสรภาพ การพึ่งตนเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม เคารพกติกาบ้านเมือง ไร้ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ เป็นต้น และการที่ประเทศใดจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปด้วยดีจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมทั้งการที่ประชาชนมีความเป็นพลเมืองสูงด้วย (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 12) ทั้งนี้เพราะความเป็นพลเมืองเป็นสถานะของการเป็นพลเมืองของสังคมของประชาชน ของชาติที่มีทฤษฎีเรื่องของสัญญาของสังคมที่ให้สิทธิและความรับผิดชอบแก่ประชาชน ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตของชุมชน ในทางกฎหมายยังเป็นเรื่องที่เชื่อมระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ (ถิรวาดี บุรีกุล, 2555, หน้า 4)

สำหรับประเทศไทยความเป็นพลเมืองได้ถูกกำหนดเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษามาโดยตลอด นับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ทุกสมัยโดยเน้นในเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ความเป็นคนดี ความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักสิทธิหน้าที่ของตน เคารพในสิทธิผู้อื่น ดังผลการวิจัยของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และศิริเดช

สุชีวะ (2547) สอดคล้องกับสิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ (2553) ที่ศึกษาพบว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นไปที่การสร้างหลักสูตรเพื่อใช้กับการศึกษาในโรงเรียนมาโดยตลอด กล่าวคือ ให้ระบบการศึกษาที่เป็นทางการเป็นกลไกหลักในการให้การศึกษา ไม่ได้มีการขยายขอบเขตการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองออกไปอย่างกว้างขวางเหมือนในต่างประเทศ ขณะเดียวกันฐานคิดหรือกรอบการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตามที่ปรากฏในหลักสูตรระบบการศึกษาไทย มักไม่ได้วางอยู่บนหลักของระบอบประชาธิปไตย หากแต่วางอยู่บนหลักของความเชื่อทางศาสนา ความคิดตามจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาในอดีต นอกจากนี้วิชาหน้าที่พลเมือง ในอดีตยังคงค่อนข้างมุ่งไปในเรื่องหน้าที่ต่อชาติ โดยไม่ให้ความสำคัญกับรอบๆ ตัว หรือให้ความสำคัญกับเรื่องของชุมชนตนเอง การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยต้องเริ่มต้นจากความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและต่อชุมชนของตนเอง จากนั้นจึงนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อประเทศชาติ และสำหรับเนื้อหาสาระตามหลักสูตรปัจจุบันก็มุ่งเน้นไปที่ความรู้ การเรียนเพื่อจะเป็นพลเมืองของประเทศ ไทยจึงเป็นเรื่องของความรู้ (ปริญญา เทวานฤมิตร, 2555, หน้า 51-52) ในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและในกำกับของกระทรวง หลักสูตรและตำราด้านหน้าที่พลเมืองนั้นมีชัดเจน แต่วิธีการสอนจะหนักไปในการอธิบายหลักการแนวคิด หลักตามกฎหมาย เป็นการสอนตามระบบการป้อนความรู้ (Information Processing) (วิชัย ดันศิริ, 2551, หน้า 40)

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เป็นการเรียนรู้เพื่อความมั่นคงและเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และค่านิยม ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการส่งเสริมให้ตระหนักถึงสิทธิ

หน้าที่ และความรับผิดชอบ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนา
นักเรียนให้เป็นพลเมืองในลักษณะที่มีความ
กระตือรือร้น (Active Citizen) และในการสร้าง
ค่านิยมให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนแต่ละคน โรงเรียน
และสังคมต้องเข้ามามีส่วนที่เกี่ยข้องทั้งในระดับ
ท้องถิ่นและชุมชนใกล้โรงเรียน (Crick, 1998, p. 25)
ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น
พลเมืองของกระทรวงศึกษาธิการในระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ให้ปรับและทบทวนเนื้อหาสาระการเรียนรู้
ในวิชาหน้าที่ความเป็นพลเมือง พัฒนากระบวนการ
เรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนา
ความเป็นพลเมืองและประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน
เน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนผู้เรียนให้เกิดทักษะที่
เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง คือ การรับฟังผู้อื่น
การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความ
คิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหา
ตนเองกับปัญหา สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ
ผู้อื่น มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
คำนึงถึงส่วนรวม และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง
ต่อผู้อื่นและสังคม ผ่านการลงมือทำโครงการ/
กิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม
โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเน้น
ปฏิบัติการทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
(คณะอนุกรรมการ กนป. ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อ
ความเป็นพลเมือง, 2553, หน้า 5) เพื่อให้สอดคล้อง
กับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2
(พ.ศ.2553-2561) ในมิติการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น
พลเมืองจำเป็นต้องดำเนินการให้ครอบคลุมสมาชิกทุก
วัยของประเทศเพื่อให้สมาชิกในชุมชน ในสังคม
ในประเทศที่มีความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกัน หรือ
ขัดแย้งกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานของการรับ
ฟังความคิดเห็นของกันและกัน เคารพกติกาของสังคม
เคารพผู้อื่น และเคารพหลักการปกครองตามระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
(สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) และ
ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอด
ชีวิตอย่างยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2554-2559) ด้านการ
พัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการ
เปลี่ยนแปลง มุ่งพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย
สอดแทรกการพัฒนาคนด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่
เสริมสร้างวัฒนธรรมการเกื้อกูล พัฒนาทักษะให้คนมี
การเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ปลูกฝังการพร้อมรับฟัง

ความคิดเห็นจากผู้อื่น และจิตใจที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์
มีระเบียบวินัย สร้างจิตสำนึกให้คนไทยมีความ
รับผิดชอบต่อสังคม

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็น
พลเมืองนั้น ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับ
จุดมุ่งหมาย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ดำเนินการ
อย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัด
กิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย และให้ผู้เรียนรู้
อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีหลักการ
ของการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้เพื่อความเป็น
พลเมือง (กลุ่ม Thai Civic Education, 2556, หน้า 44-45) นอกจากนี้ จากรายงานการวิจัยเอกสาร
การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี
(ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2548) พบว่า การจัดการศึกษา
ของประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเป็น
กระบวนการที่เน้นกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้
เรียนรู้ประสบการณ์จากชีวิตจริงที่ส่งเสริม
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนท้องถิ่นครู
อาจารย์ต้องใช้วิธีการเรียนการสอนและการจัด
กิจกรรมแบบเปิด คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษา
เรียนรู้จากเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงใน
สังคม การนำเอาเหตุการณ์ต่างๆ มาพิจารณาในมุม
ต่างๆ หลายๆ มุม และร่วมแรงร่วมใจจัดกิจกรรมใน
ลักษณะที่เชื่อมโยงเนื้อหาความรู้เข้าสู่สถานการณ์ของ
สังคม

รายงานจาก The Civic Mission of
School (2011, pp.6-7) พบว่ารูปแบบการสร้าง
ประสบการณ์การเรียนรู้ความเป็นพลเมืองที่มี
คุณภาพสูงรูปแบบหนึ่ง คือ การเรียนรู้ด้วยการรับใช้
สังคม (Service-Learning) ซึ่งโรงเรียนจะออกแบบ
และนำไปใช้ ด้วยการจัดให้นักเรียนมีโอกาส
ประยุกต์สิ่งที่เรียนไปปฏิบัติบริการชุมชนโดยเชื่อมโยง
กับหลักสูตรในระบบและการสอนในชั้นเรียน มีผลจาก
การวิจัยยืนยันชัดเจนว่าการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม
(Service-Learning) มีผลกระทบทางบวกทั้งทาง
วิชาการและผลลัพธ์ของพลเมือง นักเรียนที่ได้รับ
ประโยชน์จากประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการรับใช้
สังคมที่มีคุณภาพแสดงถึงความมุ่งมั่นในระดับสูงเพื่อ
เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและประสบความสำเร็จทาง
วิชาการมากกว่านักเรียนที่ไม่มีส่วนร่วม โดยแนวคิด
การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service-Learning)
เป็นกลยุทธ์ในการสอนและการเรียนรู้โดยบูรณาการ
การบริการอย่างมีความหมายกับการเรียนทางวิชาการ

และสะท้อนการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน และเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง (Youth Service America, 2013, p.8) จะช่วยให้นักเรียนเป็นผู้เรียนที่ดี เป็นผู้ร่วมชั้นที่ดี และมีความเป็นพลเมือง รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชุมชนของตนเอง (RMC Research, 2009) การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเชิงวิชาการ (Academic Service-Learning) ที่มีคุณภาพสูง มีเจตนาเพื่อบูรณาการเข้าไปในหลักสูตรและจัดโอกาสให้ผู้เรียนประยุกต์ความรู้โดยนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อแก้ปัญหาชุมชน โดยการปฏิบัติการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบเพื่อประสบความสำเร็จที่สำคัญกับผู้เรียนต้องดำเนินการบนกระบวนการของการรวบรวมข้อมูล การวางแผน การกระทำ การสะท้อน การแสดงผลและการเผยแพร่ (Dary, 2012, p.3)

การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service-Learning) เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดยเพิ่มความตระหนักและยอมรับความสำคัญของการมีส่วนร่วม การเชื่อมโยงกับชุมชนอย่างลึกซึ้ง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมือง และมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ รวมทั้งการพัฒนาความสามารถทางวิชาการ โดยมีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของเนื้อหาเกี่ยวกับโลกแห่งความจริง การถ่ายทอดความรู้และทักษะไปยังผู้อื่น พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและกระบวนการคิด ตลอดจนการพัฒนาส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเพิ่มระดับความรับผิดชอบในการตัดสินใจ การทำงานเป็นทีม พัฒนากฎผู้นำ การสื่อสาร ความเห็นใจ และความยืดหยุ่น ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มที่หลากหลายและเคารพผู้อื่น (Bertolet, 2012, p.9) การจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเป็นการดำเนินการเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องมีการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียนและวางแผนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และลงมือปฏิบัติตามแผนและนำประสบการณ์มาคิดพิจารณาไตร่ตรองจนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอดซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ได้

จากเหตุผลและแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นความจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตร

เสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ โดยมีความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล มีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และสังคมในอนาคต

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ
3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ
4. เพื่อประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนในการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม การพัฒนาหลักสูตร จากเอกสาร ตำรา บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์

2. วิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นเนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร และสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. นำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

2. ยกร่างหลักสูตร โดยการนำข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 มาพิจารณาสร้างองค์ประกอบของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นมาและหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

3. จัดทำหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นการเขียนหลักสูตรตามองค์ประกอบที่กำหนดและจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ คู่มือการใช้หลักสูตรและตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้

4. ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ผลการตรวจสอบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีคุณภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

5. ทดลองนำร่องหลักสูตรเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ โดยนำไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 คน ผลการนำร่องพบว่า หลักสูตรมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง

6. ผู้วิจัยแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วจัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำหลักสูตรที่สร้างและตรวจสอบคุณภาพแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 34 ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 21 คน ซึ่งผู้วิจัยได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบแผนการทดลองแบบ One-Short Case Study โดยให้ระยะเวลาในการดำเนินการเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การเตรียมการก่อนการเข้าค่าย ระยะที่ 2 การดำเนินการเข้าค่าย และระยะที่ 3 การดำเนินการหลังการเข้าค่าย เมื่อสิ้นสุดในระยะที่ 2 การดำเนินการเข้าค่าย มีการประเมินความเป็น

พลเมือง โดยใช้แบบวัดความเป็นพลเมือง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ด้วยการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มเดียว (t-test แบบ One Sample)

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อผู้วิจัยและแบบประเมินความพึงพอใจของหุ้นส่วนชุมชนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อผู้วิจัย โดยดำเนินการหลังการเข้าค่าย ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อผู้วิจัยได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ดังนี้

1.1 ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน พบว่า ชุมชนต้องการให้ชุมชนสงบเรียบร้อย คนในชุมชนเป็นคนดี และต้องการพัฒนาให้ชุมชนเจริญขึ้น

1.2 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ผลการศึกษานิยามความหมายของความเป็นพลเมืองพบว่า Department for Constitutional Affairs (DCA) (2007, pp.27-28) ได้ให้นิยามความหมายความเป็นพลเมืองในกรอบความเป็นพลเมืองดี (Good Citizen) ว่าหมายถึง ความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล (Personal responsibility) และความรับผิดชอบต่อคนอื่น (Responsibility to others) โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบดังนี้

1.2.1 ด้านความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล หมายถึง การพึ่งพาตนเอง การเคารพผู้อื่น มีความรอบรู้ และเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบต่อ

1.2.2 ด้านความรับผิดชอบต่อผู้อื่น หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น การมีส่วนร่วมในชุมชน และตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.3 แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ผลการศึกษานำคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม พบว่า RMC Research

Corporation for Learn and Serve America's National Service-Learning Clearinghouse (2009) พัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยการรับสังคมโดยใช้กระบวนการ IPARD/C (The Five-Step Model: IPARD/C) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การรวบรวมข้อมูล (Investigation)
- ขั้นที่ 2 การวางแผน (Planning)
- ขั้นที่ 3 การกระทำ (Action)
- ขั้นที่ 4 การสะท้อน (Reflection)
- ขั้นที่ 5 การแสดงผล/การเผยแพร่ผลงาน (Demonstration/Celebration)

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ

2.1 ผลการสร้างหลักสูตร หลักสูตรที่สร้างขึ้น คือ หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นมาและหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ

ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ซึ่งทดลองใช้กับนักเรียนจำนวน 21 คน โรงเรียนแม่แจ่ม อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 2-4 พฤษภาคม 2557 ปรากฏผลโดยสรุป ดังนี้

3.1 ผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ มีความเป็นพลเมืองหลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าเกณฑ์ 3.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ผลจากการประเมินเพื่อสะท้อนการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้การรับใช้สังคม โดยการประเมินตนเอง การอภิปรายในชั้นเรียน จากประสบการณ์หลัง

การบริการในชุมชน โดยเชื่อมโยงกับความเป็นพลเมือง ผลการประเมินเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของความพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เช่น จากประเด็นคำถามที่ว่า นักเรียนได้รับประโยชน์จากประสบการณ์การบริการของด้านบุคลิกภาพ ความรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างไร นักเรียนสะท้อนว่า ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเริ่มที่ตัวเองก่อน สร้างจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีน้ำใจ การสร้างมิตรภาพในหมู่เพื่อน ช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ รู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การได้รับผิดชอบในงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย และทำงานที่ได้รับมอบหมายได้เต็มที่เท่าที่จะทำได้ หรือจากการให้นักเรียนเดิมประโยคที่สมบูรณ์ที่ว่า... เพราะฉันมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ฉัน...ซึ่งข้อมูลจากการเดิมประโยคให้สมบูรณ์ของผู้เรียนสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองอย่างชัดเจนเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ฉันรู้สึกมีความสุขมากที่ได้ทำประโยชน์ให้ชุมชนถึงแม้จะไม่ใช้ชุมชนของเราก็ตามที แต่ฉันก็มีความสุขที่ได้รับใช้สังคม, ฉันรู้สึกได้ว่าเราเองมีประโยชน์ต่อสังคม และรู้สึกได้รับบุญ, ฉันจะปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและช่วยเหลือชุมชน เวลาว่างงานต่างๆ ในชุมชน, ฉันจึงได้รู้ว่าสังคมนั้นมีอะไรอีกมากมายที่เราจะต้องทำความช่วยเหลือ ต่อชุมชนและสังคม, ฉันจะทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีให้แก่ส่วนรวม และสังคม ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุดโดยไม่คิดถึงตัวเองเป็นหลัก, ฉันจะช่วยบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนของฉันให้ดี และไม่เกินความสามารถของเรา, ฉันภูมิใจในการรับใช้สังคม และได้เรียนรู้ถึงความอดทน, ฉันจะปฏิบัติกิจกรรมนี้ให้ดีที่สุดในชุมชน จะเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม, ฉันภูมิใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ได้รับ ไม่เกินความสามารถของฉัน, ฉันช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องให้ใครมาขอ, ฉันมีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น เป็นต้น

4. ผลการประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ

4.1 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

สำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีความพึงพอใจโดยภาพรวมในระดับมาก

4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของ หุ่นส่วนชุมชนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็น พลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีความพึงพอใจโดยภาพรวมในระดับมาก

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ แสดงถึงความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อหลักสูตร เสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้าน ความรับผิดชอบ โดยผู้วิจัยสรุปจากการที่ผู้เรียน สะท้อนความคิดความรู้สึกจากประสบการณ์เรียนรู้ จากการบริการด้วยการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง แสดง ให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรโดยแสดง ถึงความรู้คิดและความรู้สึกเชิงบวกและรู้สึกชอบ ตัวอย่างเช่น รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการ ทำงานเพื่อสังคม, รู้สึกสนุกสนาน และเพลิดเพลินใน การทำงาน, รู้สึกมีความสุขในสิ่งที่เราได้ทำการ บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยการพัฒนาวัดซึ่งถือว่าเป็น การให้ทานอย่างหนึ่ง, ความรู้สึก สนุกสนานกับ การทำงานเพราะเพื่อนๆ ทุกคนช่วยกันทำงาน อย่าง ตั้งใจ, รู้สึกมีความสุขที่วันนี้ผมและเพื่อนๆ ได้ช่วยกัน ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม สร้างความสุขให้แก่ตัวเอง และส่วนรวม มันเป็นความรู้สึกหลายอย่างมารวมกัน เหมือนกับว่าเราเป็นแค่คนๆ หนึ่ง ที่ไม่ได้เก่งไม่ได้ ฉลาด แต่เราสามารถทำให้คนรอบข้าง คนในชุมชน และคนในสังคม มีความยินดี มีความสุขกับการ ช่วยเหลือของพวกเรา, ฉันรู้สึกว่าการทำงาน ทำให้ รู้สึกเหนื่อยแต่ก็มีความสุข เพราะได้ทำประโยชน์ต่อ วัดวาอาราม และชุมชน, ผมมีความรู้สึกภาคภูมิใจมาก ที่ได้ทำงานร่วมกับเพื่อนๆ นื่องๆ เป็นสิ่งที่ดี มีความรู้สึกว่าจะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น และรู้สึกเหมือนตัวเองเป็นพลเมืองดีในชุมชน, รู้สึก ภูมิใจที่ได้ทำความดีเพื่อสังคม

อภิปรายผล

จากผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้าง ความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความ รับผิดชอบ มีประเด็นการอภิปราย ดังนี้

1. ด้านการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็น พลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับ การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

สำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ในด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง การเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม และการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งการ ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นไปตามกระบวนการของ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น โดยผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร การใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ในการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และนำมา สรุปอุปนัย กำหนดเป็นนิยามและคุณลักษณะความ เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ พบว่า นิยามความ หมายความเป็นพลเมือง(Citizenship) ในกรอบความ เป็นพลเมืองดี (Good Citizen) ว่าหมายถึง ความ รับผิดชอบต่อส่วนบุคคล (Personal responsibility) และ ความรับผิดชอบต่อคนอื่น (Responsibility to others) โดยมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบต่อ ส่วนบุคคลและ ด้านความรับผิดชอบต่อผู้อื่นนอกจากนี้ พบว่า แนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็น พลเมือง โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service-Learning) นั้นมีกระบวนการเรียนรู้สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การรวบรวมข้อมูล 2) การ วางแผนและการเตรียมการ 3) การกระทำ 4) การ สะท้อน และ 5) การแสดงผลและการเผยแพร่ จึง สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นไป ตามเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นซึ่งต้องใช้ วิธีการสำรวจโดยการค้นคว้าจากตำรา เอกสาร งานวิจัย การเก็บข้อมูลอย่างรอบด้านจึงทำให้ได้ข้อมูล พื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรอย่างเหมาะสม

2. ด้านการสร้างและตรวจสอบคุณภาพ หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชน ไทยด้านความรับผิดชอบ

หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมือง สำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ผู้วิจัยได้ พัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษา เพื่อความเป็นพลเมือง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร และหลักการจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เมื่อ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว ได้นำข้อมูล ดังกล่าวมากำหนดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ หลักสูตรโดยบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เข้าไปในหลักสูตรด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ เสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้าน ความรับผิดชอบ ผู้วิจัยได้ยกร่างหลักสูตรซึ่ง ประกอบด้วย ความเป็นมาและหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อและ

แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งผลการตรวจสอบหลักสูตรพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากและมีความสอดคล้องสามารถนำไปทดลองใช้ได้ ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่าผลการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถนำไปทดลองใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เนื่องจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อผู้วิจัยในครั้งนี้ดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างมีคุณภาพซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Taba (1962, pp. 422-425) โดยเริ่มจากการศึกษาคุณลักษณะ ด้านจิตสาธารณะของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำผลที่ได้มากำหนดเป็นโครงสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนตลอดจนมีการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญด้าน หลักสูตรและการสอน และการวัดและประเมินผล มีการทดลองนำร่องเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง ซึ่งพบว่าเป็นไปได้ สามารถนำไปใช้ได้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2552) ได้เสนอแนวคิดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรในระบบของการร่างหลักสูตร คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อนำมากำหนดรูปแบบของหลักสูตรและก่อนที่จะนำหลักสูตรต้องตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร

3. ด้านการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ พบว่า ผู้เรียนเกิดการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ผ่านเกณฑ์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ซึ่งเป็นไปตามที่ The Civic Mission of School Report (2011, p.6-7) ระบุว่ามิผลจากการวิจัยยืนยันชัดเจนว่าการเรียนรู้เชิงบริการ (Service-Learning) มีผลกระทบทางบวกทั้งทางวิชาการและผลลัพธ์ของพลเมือง นักเรียนที่ได้รับประโยชน์จากประสบการณ์การเรียนรู้เชิงบริการที่มีคุณภาพแสดงถึงความมุ่งมั่นในระดับสูงเพื่อเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและประสบความสำเร็จทางวิชาการมากกว่านักเรียนที่ไม่มีส่วน

ร่วม สอดคล้องกับ Billig, S., Root, S. and Jesse, D. (2005) ซึ่งศึกษานักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีส่วนร่วมในโปรแกรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมพบว่า มีผลกระทบเชิงบวกในความรู้ของพลเมืองรวมทั้งความตระหนักของชุมชน ทักษะพลเมืองทัศนคติพลเมือง ความสามารถและความรับผิดชอบส่วนบุคคลของนักเรียนในการแก้ปัญหาชุมชน ตลอดจนพฤติกรรมบริการและความตั้งใจบริการในอนาคต ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรกิจกรรมโดยบูรณาการเรียนรู้เชิงบริการเชื่อมโยงกับการสอนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในชั้นเรียนเพื่อบริการชุมชนอย่างมีความหมาย แล้วสะท้อนการเรียนรู้จากประสบการณ์การบริการ เชื่อมโยงได้ว่าเราสามารถส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและต่อผู้อื่น ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการบริการผู้อื่นและชุมชนก่อให้เกิดความผูกพันต่อการบริการอย่างต่อเนื่อง

4. ด้านการประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

จากการประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อของผู้เรียนและหุ้นส่วนชุมชน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากและหุ้นส่วนชุมชนพอใจในระดับมาก เนื่องจากกระบวนการออกแบบการเรียนรู้เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและหุ้นส่วนชุมชนและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เกิดจากความต้องการของชุมชนและผู้เรียนเป็นเลือกและกำหนดกิจกรรมเองตามหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สอดคล้องกับ Dary (2012) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมีเจตนาเพื่อบูรณาการเข้าไปในหลักสูตรและให้โอกาสนักเรียนประยุกต์ใช้การเรียนรู้ของตนเองในสถานการณ์เพื่อแก้ปัญหาชุมชน โดยองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนโดยตรงต้องดำเนินการด้วยกระบวนการของ การรวบรวมข้อมูล การวางแผนและเตรียมการ การลงมือทำ การสะท้อน และการแสดงผล เป็นการเรียนรู้อย่างมีความหมายและตรงตามความต้องการของหุ้นส่วนชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้
หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ที่พัฒนาขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้กับผู้เรียนทั้งความรับผิดชอบส่วนบุคคลและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ดังนั้นการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดควรพิจารณาประเด็น ดังนี้

1.1 ผู้เรียนและผู้สอนได้ทำกิจกรรมการสะท้อนเพื่อเป็นการประเมินผลทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงประสบการณ์กับเป้าหมายเรียนรู้ทางวิชาการ ดังนั้นกิจกรรมการสะท้อนจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้สอนและผู้เรียนควรกระทำหลังการทำกิจกรรมทุกขั้นตอนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมอย่างสมบูรณ์

1.2 การเลือกชุมชนต้องกำหนดเกณฑ์การพิจารณาข้อมูลในการเลือกให้ชัดเจนเพื่อให้ประกอบการพิจารณาการตัดสินใจเลือกชุมชนที่จะให้บริการของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงความพร้อมความเป็นไปได้ในการทำกิจกรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

2.1 ศึกษากระบวนการเกิดพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นการศึกษาความยั่งยืนจากการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 ศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบระหว่างการนำไปใช้ในเวลาเรียนปกติกับการจัดกิจกรรมค่าย ว่ามีผลการเรียนรู้แตกต่างกันหรือไม่เพื่อใช้เป็นทางเลือกสำหรับการนำหลักสูตรไปใช้

2.3 ศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบกับระดับการศึกษาในระดับอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). *การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: อลิ้นพเรศ.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2555). *การศึกษาความเป็นพลเมืองในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. (2556). *การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบ*. มปป.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). *นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง*. กรุงเทพฯ: อาร์ แอนด์ ปรีนท.
- วิชัย ตันศิริ. (2551). *วัฒนธรรมพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- เวสาลี ชาตสุทธิพันธ์. (2550). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงบริการเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสาธารณะของนักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจระดับปริญญาบัณฑิต*. วิทยานิพนธ์ คศ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และ คณะ. (2544). *การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมของต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา.

- ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี และ คณะ. (2544). รายงานการวิจัย เรื่อง การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service Learning). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี.
- ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี. (2548). รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2552). แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). ICCS กับการประเมินผลหน้าที่ของเยาวชนไทยในฐานะพลเมืองโลก. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2557, จาก www.onec.go.th/2014-02-20-paperFlap-ICCS
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). รายงานการวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นพลเมืองในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุวิมล ร่วงวานิช และ คณะ. (2549). โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม).
- สุวิมล ร่วงวานิช. (2548). แนวคิดการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Association for Citizenship Teaching (ACT). (2009). The secondary curriculum. Retrieved August 6, 2009, from <http://www.teachingcitizenship.org.uk/page?p=27>
- Dary, T. (2012). Engaging Students Through Academic Service-Learning. CA.: National Coalition for Academic Service-Learning. Retrieved February 20, 2014, from <http://www.ncasl.org/Engaging-Students-Through-Academic-Service-Learning-Implementation-Guide>
- Department for Constitutional Affairs. (2007). The Future of Citizenship: A report for the Department for Constitutional Affairs. Retrieved April 26, 2009, from <http://www.dca.gov.uk/index.htm>
- Gebhardt, E., Fraillon, J., Wernert, N., Schulz, W. (2011). National Assessment Program-Civics and Citizenship 2010 Year 6 and Year 10: TECHNICAL REPORT. Australian: Australian Council for Education Research. Retrieved February 20, 2014, from www.research.acer.edu.au
- Gottlieb, K. and Robinson, G. (2006). A Practical Guide for: Integrating Civic Responsibility in to Curriculum. Washington, D.C.: Community College Press. Retrieved February 20, 2014, from [www.educationprogram.duke.edu/IntegratingCivicResponsibility into.pdf](http://www.educationprogram.duke.edu/IntegratingCivicResponsibilityinto.pdf)
- Kaye, C., B. (2010). The Complete Guide to Service Learning: Proven, Practical Way to Engage Students in Civic Responsibility, Academic Curriculum & Social Action. US: Free Spirit. Retrieved February 20, 2014, from www.freespirit.com/CGSL-Introduction

- National Youth Leadership Council. (2010). The Service-Learning Cycle. Scotts Valley, CA: National Service-Learning Clearinghouse. Retrieved February 20, 2014, from www.nylc.org/TeacherTool
- Pitiyanuwet. S. and Sujiva. S. (2005). Civic Education in Thailand: Policies and Practices in School. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Qualifications and Curriculum Development Agency (QCDA). (December 14, 2007). Support and guidance for secondary citizenship. Retrieved August 6, 2009, from <http://www.qcda.gov.uk/14683.aspx>
- RMC Research. (2009). K-12 Service-Learning Project Planning Toolkit. Scotts Valley, CA: National Service-Learning Clearinghouse. Retrieved February 20, 2014, from [www.servicelearning.org/filemanager/download/K-12 Service-Learning_Project_Planning_Toolkit.pdf](http://www.servicelearning.org/filemanager/download/K-12_Service-Learning_Project_Planning_Toolkit.pdf)
- Seifer, SD. and Connors, K. (2007). Faculty Toolkit for Service-Learning in Higher Education. Scotts Valley, CA: National Service-Learning Clearinghouse. Retrieved February 20, 2014, from http://www.servicelearning.gov/filemanager/download/HE_Toolkit_with_worksheets.pdf
- Steinberg, K., S., Bringle, R., G. and Williams, M., S. (2010). Service-Learning Research Primer. Scotts Valley, CA: National Service-Learning Clearinghouse. Retrieved February 20, 2014, from http://servicelearning.gov/.../filemanager/download/Service_Learning_Research_Primer.pdf
- Taba, H. (1962). Curriculum Development: Theory and Practice. New York: Harcourt Brace & World.